

Gospodarstvena priloga.

Priložena od kat. tiskovnega društva 21. števil. „Slov. Gospodarja“.

L. 1887.

26. maja.

Štev. 136.

Prečenitev konja.

(Dalje.)

Neplemeniti konj je, kar se tiče visokosti, sedaj višji, sedaj nižji ter je visok lahko 1 m. 50 cm. ali pa tudi 1 m. 95 cm. na mero. Oblika je okorna, glava velika in debela, oči male, nosnice ozke, ganaše mesnate, toda ne široke, vrat je kratek, debel in manj gibčen, grive so goste, grobe, v časih kuštrave, viher je malo vznahčen pa mesnat; hrbtišče in ledje je dolgo, križ širok, pogostem razdeljen ali največkrat strm. Oprsje je široka, život okrogel, trebuh obsežen, pleča so mesnata, noge pa kratke, debelih kosti in gobaste; členki so okrogli, brez kacic znakov, kite tiče pod kožo, da jih vidi človek nekam s težavo, dlaka na bicljih je rada groba in gosta, biclji pa so kratki, po gostem strmi, kopita pa so široka, večkrat plana in ne posebno trda. Koža je debela, dlaka bolj groba, kakor ne in se nič kaj ne sveti, vsaj ne toliko, kolikor se sveti pri plemenitem konju. Hod ni elastičen, pogostem je težek, živosti ni posebne in torej konj tudi ne zdrži dolgo v teku. Žile tiče istotako v koži ali pod kožo, ne da jih ugleda človek.

Med plemenitim in neplemenitim konjem je veliko vrst konj, ki se bližajo več ali manj plemenitim. Konji, katerim se pozna po zunanem več ali manj plemenitosti, imajo ime požlahtnjenih konj. Kdor iz zunanje oblike konja vé soditi, na koliko se konj bliža plemenitemu, ta se zastopi že veliko na konja.

Konj je visoko požlahtnjen, ako ima zunanjo obliko že blizu tako, kakor je ona pri plemenitih konjih ali da je po svojem pokolenju plemenit, to se pri njem ne da dokazati. Polplemenit (ne polkrvnik) je konj, ako ima že precej znamenj, ki se dobodo pri plemenitih konjih, na sebi, toda loči se po svoji visokosti, mesnatem životu, dlaki, udih, glavi itd. še za veliko od plemenitega konja.

Malo plemenit konj zove se tak, ki se bliža po svoji zunanji obliki že bolj neplemenitim konjem a kaže v enem ali drugem delu života, da je nekaj iz plemenitega konja v njem. Vseh stopinj, po katerih se dobé konji od visoko požlahtnjenega doli do malo požlahtnjenega konja, pač nismo v stanu popisati, če še storimo to le kratko. Marljivo pregledovanje konj pomaga človeku najbrž do prave sodbe.

Tako poprek lahko rečemo, da kaže ple-

meniti konj bolj za ježo, neplemeniti pa za vožnjo. Ake se križajo dalje časa neplemeniti konji s plemenitimi — tako, kakor je prav, tedaj dobodo se mešanci, požlahtnjenci, ki se bližajo več manj v svoji obliki in v svojih lastnostih plemenitemu konju.

Le-ti so tem bolji, čem več imajo plemenitosti in pa čem bolj so pri tem za rabo.

Dobro je tedaj vsekako, ako se gleda na to, da se vzredé konji v kakem kraju, ki imajo dobre lastnosti obojne vrste. Konji, ki so še precej visoki pa imajo široko in globoko oprsje, precej močen vrat, več ali manj prijetno glavo, lepo hrbtišče, močno ledje, ne ali le malo počen križ, kitaste, močne noge, lehek, pravilen hod pa se ob enem držé dobro v teku — taki konji so veliko vredni. Ako ima tacihi kateri kraj, bodi jih vesel; škoda, da dobimo redko kje tacihi konj. Konji, katerih je veliko pa so ob enem plemeniti, so redki; če gre na število, bode jih le malo.

Nahaja se tudi konj, ki so na vsak način nekaj plemeniti ali ljudje jih nimajo za neplemenite, n. pr. perški in buloneški konj. Na poedinih konjih se pač ne da določiti, v kaki zvezi da so s plemenitimi, toda to, da so, vidi hitro, kdor se kaj izpozna pri konjih. Najbolj krivo je, ako se kje preveč menjuje z žrebci. Kjer so sedaj plemeniti, sedaj pa neplemeniti, ondi se spači konjsko pleme rado na način, ki ni na korist konjereji. Tam se vidi lahko konj, ki ima lastnosti obeh vrst, pa tako, da mu ne služi; n. pr. težka glava na tenkem vratu, prvi del lep, zadnji pa, kar mogoče, neprijazen. To pači na vsak način konja in napravi, da ni veliko vreden. (Dalje prih.)

Najnoveja človeška kuga.

(Dobrohotno svarilo.)

„V žganje oče se zaljubil — v žganju svojo smrt storil“. To žalostno a resnično pesem je zapel naš nepozabljivi vladika Slomšek v svarilo vsem žganjepivcem. Žalibog, da so te resne besede blagega Slomškega mnogim le deveta briga, in ravno ta neposlušnost je mnogoteremu v pogubo in smrt. Ljudstvo se je po nekaterih krajih zadnji čas tej strupeni pijači strastno udalo. In že je ta grda navada kakor strašen ogenj, iz samega pekla doma, pa po naših krajih sega. Ne prime se strehe, ne sten,

najboljših moči in kali že družbinski mir. Sedanja deželjska samouprava, to je načelo nasilstva, načelo posiljevanja drugega po drugem in nasledek je borba vseh zoper vse! (Čujte! čujte! na levi.) Zatorej mislim, da bo vsak izobražen človek, vsak pravi avstrijski domoljub prisrčno želel, naj bi narodnih preprirov pri nas vendar že konec bil. Dobro, tedaj pa sezimo po sredstvu, ki je že izumljeno, da celo v zakonu določeno. Podobno je onemu, kojega se poslužujejo v hišah, kder se stranke ne morejo same porazumeti med seboj. Prezaprejo jih. (Prav na levi.) Kakor sedaj kaže, ni misliti, da bi narod drugemu narodu bil pravičen v narodnih zadevah. To je sicer obžalovati, pa utajiti se ne da. Dobro, tedaj pa narazen s prepriročimi se narodnostmi! (Prav, na levi.) Naj se prepove, zabrani Nemcem v šolskih rečeh ukazovati Slovanom. (Klici na levi: tedaj hočete dežele na dvoje razkosovati!) Pa tudi Slovani naj ne sklepajo in določujejo Nemcem, kakšne šole bi naj ti imeli. Takšne reči se naj dotičnemu narodu samemu prepuščajo. Ta bodi v narodnih svojih rečeh sam svoj sodnik. (Res je, prav tako! na levi.) Saj se ima narod sam najbolje zanimati za samega sebe; on ima za to najboljših, najnežnejših čustev. On sam bode vselej najprimernejša sredstva izumil, sklepal in prirejal. (Poslanec Richter: le dosledno!) Za sleherni narod se naj priredijo narodne upravne skupine. (Poslanec dr. Derschatta: ter naj upravo vsak narod plačuje sam) kjer bo vsak narod sam svoj gospod zastran svoje narodnosti. Tedaj odpade predmet sedanjim narodnim preprirom in teh je konec! (Klici na levi: zelo gotovo.) Moja misel ni kaj novega. Že l. 1848 so jo sprožili na državnem zboru v Kromeržih in pozneje v znanem členu 19. državljskih osnovnih pravic so jej dali obliko zakona. Ta veli namreč: „vsi narodi v državi so jednakopravni, vsak narod ima nekrhljivo pravico varovati in gojiti svojo narodnost in jezik.“

Vpraša se, kdo ima ta član 19. izvesti? Deželni zbori gotovo ne, ker v zakonu še niti imenovani niso; vlada pa le toliko, kolikor izvedenje ovega člana pripada eksekutivi. Pravo sredstvo, pravi organ za izvedenje naznačen je v členu samem: vsak narod ima nekrhljivo pravico varovati in gojiti svojo narodnost in jezik. Če ima narod to pravico do svrhe, do namena, jo ima tudi do potrebnega sredstva, a tega še nima nobeden narod in ga treba ustvariti, da sleherni narod po njem izvaja člen 19. ter varuje in goji svojo narodnost in jezik. In to sredstvo so izvoljeni narodovi zastopniki in ti vkupe skrbijo, da se izvaja član 19. To razumevam pod besedo: narodna samouprava, narodna avtonomija.

(Dalje prih.)

Gospodarske stvari.

Pomoč zoper podgane.

Sitne so podgane in še bolj so škodljive kmetovalcu. Kar si je z božjo pomočjo pridelal in srečno spravil pod streho, ne da mu je uima vzela na polju, na to pa mu doma preži dolgoropa podgana. Pred nje zobom ni varno žito v kašti, ne kornuza v kozolcu, še nad meso v „truglji“ spravi se mu ta bosonoga mrcina.

Pomoči zoper njo ponuja se pač veliko po štacunah a naj človek poskusi vse take pripomočke, nad tega, ki za priporočamo v teh vrstah, ga ni. Vse drugo ne izda ničesar ali le malo, najbolje je še le to, če se podgana usmrti. Zna se za več vrst strupa, po katerem pogine podgana a pri njem pride vse na to, kako ji ga naj damo.

Fosforovo testo, ako se pomaže z njim kruh, jedó vam podgane prav rade. Le-ta strup tudi ni drugim živalim nevaren, ker se v nekaterih dneh izgubi ali kakor pravimo, zgori v truplunesrečne podgane. Vsi drugi strupi, posebno tudi mišnica, ostane pa še pozneje nevarna in tako se nagodi v časih, da pogine druga žival, ki jo dobi va-se.

Le-ta strup kaže torej najbolj, da ga spravimo podganjadi v želodec, če le mogoče, vsej, kar je imamo pod streho. Nekaj pa je pri njem vendar-le sitno, to namreč, da ga podgane izpoznajo kmalu. Če ga okusijo, pa ne v toliki meri, da jim zavije vrat, ne poskusi vam premetena žival potlej tacega kruha pol ali celo leto več. Treba je torej za to skrbeti, da ga dobodo poprek vse podgane ob enem kratu zadosti. Dobro je po tem takem, da se jim zvečer nastavi kruha v toliki meri, da še ga ostane kaj v jutro, ko ga sopet spraviš z mesta.

Tako je par noči storiti — dotlej, da se navadi podganjad ter si pride vsako noč po hrano. Kedar se je to izgodilo, tedaj pa se jim napravi — zaduja večerja. V ta namen se nareže kruha v kose, za pol tanše, kakor so bili druge krati, pomaži jih precej debelo s fosforovim testom ter jih zloži sopet vkup. Sedaj pa se razreže ta kruh v kosce, ravno tolike, kolikoršnji so bili druge noči ter se razpoložijo zvečer na navadnih mestih.

Kar doživi potlej človek, to je čudovito. Skorej vselej so podgane že v isti noči poginile, vse, do ene vse. Za več let ima človek mir od njih. Ako ti jih pa pride iz soseske, treba ti je pač svoje delo z nova pričeti.

Isto se izgodi tudi, če ravnaš enako z mišnico, samo bolj nevarno je to, kakor smo že zgorej rekli. Vse pride pri tem na to, da si navadiš poprej podgane na „obednice“, ker le tedaj ti bodo vse prišle in se za vselej do sita najedle. Fosforovo testo se sicer sveti v noči,